

Starka.

(Spisala Milka.)

Pravili smo jej navadno le „starka“. Pod drugim imenom bi je nihče ne poznal.

Bila je vedno ista jednaka, vedno dobre volje, vedno smehljajoča se. Kolikokrat sva se sešli, imela je pripravljene svoje šaljive opazke in izvrstne dovtipe. Jaz menim, da jo je vsakdo rad imel, ker ona vsaj ni sovražila nikogar. Posebno otroci so se kaj radi zbirali krog nje, kakor ribice krog vode. Na njenem dvorišči vriskali in ščebetali so prav tako vrbci o poletnih večerih na kakem drevesu. Od enoletnega Naceta do dvanajstletne Minke, vse je gostovalo na starkinem dvorišči. Ona sama je bila najbolj glasna in najveselejša v vsej družbi. Kako je bila videti velikanska, kedar se je zravnila in vstala iz svojega naslonjača! Večkrat mi je pravila smehljaje se „z mojimi 75 leti sem cel otrok“. Ali vidite kaka sloga vlada med nami, še jezijo me ne ti mali, in jaz se jim nikdar ne zamerim, dasi dam tu in tam kako rahlo klofuto. „Da, da starost in mladost se razumeta najbolje“.

Zahajala ni rada nikamor, a bila je zadovoljna, da so jo drugi obiskovali. Z vsakim je znala ubrati primerno struno; vsakemu je bila draga, vsakemu ljuba.

Zato se mi je zdelo čudno, zelo čudno, ko so je nekoč Vrhnikovi z griča prosili, naj bi jim vsaj za kratek čas prepustila svojo drugo sobo, in da jim je starka neobičajno sitno, skoro surovo odrekla to ljubav. Obetali in ponujali so ji dobre najemnine ali starka se ni dala pregovoriti.

Gospodarjev stari stric je pisal, da bi se k njim rad naselil, ker bolega nekoliko in upa, da se mu v zdravem zraku zopet povrne zdravje.

In Vrhnikovi so bili v ne mali zadregi. Kje najti primernega stanovanja v tako kratkem času?

Svojo domačijo mora Vrhnik poprej osnažiti in urediti, a še le potem bo sposobna za sprejem gospoda strica. Jedinna starkina soba bila bi primerna zanj, a starka je neče odstopiti. Vso minolo zimo je brezplačno prebival v njej vaški čuvaj, ker se mu je lastna kočica vsled starosti podrla. Čuvaja je obdržala in še zadovoljna je bila, da ima soseda blizo; celó hrane mu je dajala, a Vrhnikovega strica pa neče . . .

In z Vrhnikovimi, kakor z vsemi ljudmi vse okolice, živela je v najboljšem prijateljstvu. Vgibali so sosedje, s čim bi bili starko razžalili, prosili jo, a ona se le ni udala. Sključila se je še bolj in dejala jim rezko: „Sobe svoje ne dam nikomur, in naj bi prišel tudi Vrhnikov stric sam prosit.“ Ostalo je tako. Za silo so na griču uredili in pripravili stanovanje bolnemu stricu, ki se je v kratkem naselil pri njih.

„Kako so ljudje čudni“, mi je dejala, ko sem jo po zadnjih dogod-

kih obiskala, „kako so čudni, hočejo me prisiliti naj jim ono-le sobo pre-pustim“.

„Saj je ne rabite“, sežem ji v besedo, „lahko bi jo za kratek čas pogrešali, ker itak ne bivate v nji; in ako vam je prazna, mislim, da vam je še ljubše, ako kdo stanuje v njej“.

„Hi, hi, hi“ mi pretrga razgovor in hripav smeh pomešan s kašljem mi ustavi besedo.

„Hi, hi“... „ali ste hoteli reči, da bi mi bilo ljubše, ako bi tega — tega — bolnika imela v svoji bližini.“

„Pač ljubeznjiv sosed, jetičen je, kakor mi je Vrhnikovka pravila, in kašljal bi vse dneve, vse noči“... „Ne, ne, na stara leta, ne, ne!“ — hitro in živo je izgovarjala in poudarjala zadnjo besedo.

„Ne, ne“... zamrmrala je nekaj, česar pa nisem umela. In prvo-krat, odkar se poznavam, bila je molčeča, neprijazna. Ko sem uvidela, da postajam tudi jaz bolj črna, sem se poslovila. Ona se je mojega od-hoda videzno razveselila. — Precej časa nisem šla k njej. Ker mi je bila že misel neprijetna, da bi jej morda ne bil moj poset po godu.

Sprehajala sem se tem češče in rajše čez grič v gozd; nekaj radi prijetnega sprehoda, a nekaj zato, da bi kje videla Vrhnikovega strica, ono strašilo, katerega se je starka takò zelò bala. — Pot je bil ugoden, vreme še godnejše. Nek dan, ko sem slučajno šla tam mimo, je stopical iz hiše Vrhnikov stric. Kaj bi ga opisovala? Bolnika, in celo jetičnega bolnika je videl že vsakdo. Suho, dolgo truplo, sneženobela brada, jednaki lasje, — vdrte oči, bled, rumen obraz.

Torej tega človeka ni hotela starka. Po mojem mnenji ne bi jej delal nadlege. A starka ni hotela tega bolnika, dasiravno je navadno in rada vsakemu bolniku v vasi pošiljala lekov in čajev, ubožnejšim celò denarja.

Po dolgem času sem šla vendarle k njej. Našla sem jo, kakor na-vadno v sredi otrok, ukazujočo na levo in desno otrokom, ki so napravljali male plotove cvetličnim gredicam, da jih pri skakanji ne bi pohodili.

Ko me zagleda, mi veselo namigne z roko in mi veli sesti knjej.

„In vendar ste zopet prišli“. — „Mislila sem, da me ne obiščete več“.

„Jelite zadnjič sem bila sitna; pa potrpite“ — hitela je, „potrpite z menoj“. — „75 let sem stara, ni čuda, ako včasih povem tudi kako sitno“. „Kaj ne, da pridete večkrat k meni“. „Pridite, pridite, zdaj sem bolj sama“...

„Sami!“ začudim se in vzkliknem ob jednom, „sami, glejte kolika družba, kako veseli in koliko jih je okolo vas in tožite, da ste sami“. —

Tako otožen pogled je uprla v me, da sem v tem zagledala neko tajno, skrivno bol, ko je počasi in otožno dejala „pri vseh teh sem le

sama, — sama z dušo in srcem“. — „Oh starost, starost“ vzdahnila je bolj tiho „pa sé smrtjo vse preide“. —

Čudna in nenavadna je zopet postajala ta, ona vesela in vedno smehjajoča se starka. —

„Ali Vam ni dobro?“ ; jo uprašam „ste li bolni?“ Namesto odgovora mi migne naj ji sledim. V sobi pri onej malej mizici, pri katerej je tolikokrat veselo kramljala, tam sva danes sedli ter molče gledali druga drugo. Jaz njo sočutno, ona mene otožno . . .

„Ne, ne, na stara leta ne“ — izpregovori konečno, kakor bi hotela nadaljevati tam, kjer sva prenehali pred več tedni. „Ne, ne, tega nečem.“ Konečno se le ohrabrim in jo vprašam :

„Česa pa nočete?“

Jasno in živo me pogleda, zdaj je bila zopet ona ljubeznjiva starka. „Kaj jaz hočem, in kaj nočem, — dve vprašanji.“

„Na stara leta nočem živeti pod jedno streho z istim človekom, s katerim sem v mladih dneh hotela, želela prebivati.“ — „Na stare dni, ne, ne.“ Povdarjala je in z glavo odkimovala, hoté s tem še bolj okrepiti izraz zadnjih besed.

„V mladih dneh, dokler sem bila še mlada, o tedaj pač, o da, da“, govorila je s prenehljaji in bolj samej sebi.

„Takrat v mladosti, oj, ali kedaj je že bilo to, pred 50 leti in še več“, začela je pripovedovati z močnejšim glasom.

„Živela sem pri stricu, ki je imel v sosednem trgu lekarno. Moj oče je bil brat stričeve žene, moje tete. Spominjam se še dobro onega dne, ko me je oče prvokrat pripeljal k teti in me ostavil pri njej. Kakó se je jokal in me poljuboval, ko se je poslavljal ! Pozneje ga nisem nikdar več videla. Tudi matere svoje nisem poznala. Umrla je, predno sem še jaz shodila. Oče, siromak, ni mogel vztrajati z menoj in delom, zato me je princsel k sestri, teti moji. Pri njej sem živela ugodno in dobro. Ljubila sta me oba kakor hčerko svojo, saj svojih otrok itak nista imela. Stricu sem bila pridna pomagalka pri nabiranji in kuhanji zelišč. Večkrat me je pohvalil in rekel mi, da ako bi mene ne imel, moral bi kmalu lekarno zapreti. Lahko si torej mislite, kako neljubo mu je bilo, ko so začeli oglašati se ženini. — No, dvakrat sem bila nevesta, a do oltarja me ni dovedel nihče. Ljubila, odkritosrčno ljubila sem le jednega moža. Bil je lep in meni najljubši. A mlad še, ker se je učil tehnike. Seveda mi je zatrjeval in obljuboval, da se vzameva, ter še celó teto in strica pregovoril, da sta mu obljubila ter sprejela ga kot mojega zaročenca. Dovišil je šole in nastanil se v mestu D. Večkrat je prihajal k nam ob svobodnih dneh. Vsakokrat se mi je zdel ljubši in dražji ; tudi darov mi je donášal. Toda o poroki ni nikdar ničesar omenil. Nekdaj pa, ko ga teta po ovinkih povpraša, kedaj misli in želi, da bi se poročila, prebledel

je in ni ji dal ni pravega ni določenega odgovora. Poslovil se je v kratkem in odšel. Ni ga bilo več k nam. Pričakovala sem njegovega pisma. Tolažila sem se od danes do jutri in končno vendar dobila njegov list.

Čudno, smešno! Tako hlastno in hitro sem ga prečitala, da nisem razumela ničesar. Le ta zavest me je naudala, ta misel krožila v možjanih „on mi je pisal!“ Vsa srečna hitim k teti, in še le, ko me ona upraša: „I kaj ti je pisal“, streznem se ter plaho in sramežljivo odgovorim „oh ne vem“.

„No, pa meni daj pismo, da ga jaz prečitam“. Oh kako dolgo, strašno dolgo je teta prebirala. Zdelo se mi je, da vsako besedo žveče. Stresla je včasih z glavo, naposled je odšla iz sobe. Čudno, smešno, nobena strašna slutnja se me ni polotila. Nasprotno vsa oživljena, presrečna sem bila. Že sama misel, da mi moj ženin zopet piše, me je prerodila. Saj verovala in upala sem v njega bolj nego v ves svet. Kako bi se mogla polastiti me katerakoli hudobna misel, ko je le sveto in krasno se mi zdelo vse življenje, a najdražji on sam“. — —

Umolknila je starka za nekaj časa, videlo se ji je, da je zelo, zelo razburjena. Potem je polagoma nadaljevala:

„Kaj bi vam pravila o tistem pismu, jaz ga nisem več čitala. Stric in teta sta ga prebrala ter z dvemi, tremi besedami izustila, povedala mi vse. Prosil me je odpuščenja. Zatrjeval mi in rotil se, da me ljubi, pri ljubezni naj mu odpuščam — a moral je to storiti — poročil se je. To je, da me umete, poročil se je še prej, nego je dovršil svoje študije. Manjkalo mu je podpore od doma in ker se mu je ravno nudila bogata prilika, stegnil je roko in rešen je bil vsaj bede in nadloge. — Čemu bi še opisovala vam tedanjo svojo duševno muko?“

Dovolj je bila tiha in nema moja bol. — Umel me ni nihče. Radovala in smejala sem se še nadalje, a srce je ostalo brez čuta, mrzlo, hladno, ne krvaveče, ne koprneče. Nabirala in kuhala sem zdravilnih čajev in lekov za stričevo lekarno, zvesto mu pomagala in s tem porinjala se v vsakdanjosti naprej. Še takrat, ko smo teto, ki mi je bila najzvestejša prijateljica, še celo takrat, ko smo jo polagali v grob, se mi ni ganilo srce. Se suhim očesom sem zrla za njo in voščila jej sladak pokoj, katerega sem želela sebi najbolj. Gospodinjala sem nadalje stricu sama. Morda je ravno to privabilo tržkega trgovca, da me je poprosil za ženo. Stric mi je nasvetoval, naj se udam, ker on bi težko, zelo težko umrl, ako bi me moral pustiti tako osamelo. Udala sem se tako lahko, tako hladno, in bila sem zopet nevesta“. — — —

„Naj končam, naj končam“, ohrabruje starka samo sebe „naj končam svoje zaročne dneve“.

„Nisem prišla do altarja, ker vedite strije moj se je hotel prepričati v kakšne roke bode nekdej izročil svoje premoženje in mene. Poiz-

vedoval je torej kako „stoji“ bodoči moj mož. Kar je poizvedel, ni bilo zanj. In brez moje volje in brez mojega znanja odpovedal mu je mojo roko. Čez mesec in dan bil je sodnim potëm razprodan trgovčev imetek. In zopet sem obsedela — večna nevesta — kakor so mi dejali nekateri. Po stričevi smrti razprodala sem vse, kar ni bilo zame in naselila se tukaj. Navadila in privadila sem se ljudem, oni meni. Pobratila sem se z vsemi vaškini otroci in tako živela mirno od dneva do dneva, do 75 let. A zdaj, na stara leta vrnil se je on. O ti starost, starost, ti neumuo srce, zopet čutiš tugo in bol, zopet srkaš življenja iz zastarelih prošlih dogodkov. Zopet biješ nemirno čuteče ob spominih nekdanje ljubavi“.

Dve solzi sta porösili ji obraz, zazdelo se mi je, da gledam nekdanjo brhko mladenko, a ne staro, osivelo dekle.

„Ta, ta Vrhnikov strije, ta naj bi toraj bival pod mojo streho, ne, ne.“ —

Prijela me je za roko in mi jo krepko stisnila. Od tega časa sem hodila skoro vsaki dan k starki, ali pa na sprehod čez grič, da bi zopet videla nekdanjega starkinega ženina. Nekaterokrat sem ga še videla sedeti pred hišo, a pozneje so govorili ljudje, da leži in da bode tudi „obležal“. Niso se motili. Nekega krasnega večera se je razširila novica, da je Vrhnikov strije umrl. — Drugi dan grem k starki. Vse živo je bilo na dvorišči. Pol smeha, pol joka. Nekaj dekletec je čepelo pri gredicah in trgalo cvetlice, a nekaj poređnih dečkov se je pa premetovalb. Vsakemu padcu sledil je smeh in krohot pa dekličin jok in vik. Komaj me zagledajo, pritečejo mi nasproti glasno vriščaje, „starke ni tukaj, bolna je, je notri“. Vstopim v sobo. V naslonjaču je sedela zdaj v istini — starka. Oci medle, pogled nejasen, lice nabrano v mnogotere gube. Zasmilila se mi je. Pozdravim jo, a ona mólce pokaže sedež. Stopim bliže in vprašam jo, kaj ji je, kako ji je. — „Nič slabega, draga moja, le tako sama sem, dolg čas me muči“. — Tako tiho in trpeče je iztisnila te besede ter zopet umolknila. Nisem znala kaj početi. Govoriti ji o čem, o kom, da bi jo razvedrila, ni mi bilo možno v takem položaji. Počasi vzdigne glavo in se nekoliko vzpne ter reče s prejšnjim glasom, saj že veste, da je umrl“. — „Vem“ ji odgovorim.

Oh, kako sem sedaj sama na svetu, zakaj živim? je bolno vzdahnila starka.

„Pustite taka otožna pretresovanja“, velim jej, „idiva rajše na vrt, čujte kako vas kličejo“. In res „starka, starka“, kričali so v jednomer otroci. — „Starka ptiček vam je ušel, starka ali Vam ga ulovimo?“ slišalo se je v sobo.

Ali starka ni jih slišala. Zamislila se je zopet. „Seinkovec je ušel iz kletke“, ji rečem glasneje, da bi me slišala. — „Ušel, ušel — in tudi ti!“ se obrne očitajoča proti oknu, kjer je stala sedaj prazna tičnica.

„Prav imaš tiček, le idi, leti v svet, kaj hočeš pri meni, stara sem“, nadaljevala je svoj samogovor.

„Starka, idiva na plano, glejte, kako lep božji dan je zunaj“, prigovarjam ji, „tukaj je tako temno in zato se še tem rajše udajate otožnim mislim, pojdiva ven!“

„Kaj bi tam zunaj, jaz starka, reče mi z jokajočim glasom, tukaj je moj dom, tukaj ostanem. Otrokom sem naročila naj potržejo vse cvetlice in jih nesejo k Vrhnikovim za venec, a jaz pojdem jutri na grob“. —

Drugi dan sva šli sami na pokopališče, ker starka ni hotela za pogrebom. Domov gredé sem slišala tu pa tam opazke: „ali ste videli, starka se je jokala. Kar pomnijo, je niso videli objokane. Morda ji je žal in se kesa, da mu ni dala stanovanja, ker prav pri Vrhnikovich je zi do vje silno vlažno in to ga je tako hitro spravilo“. . . . Ugibali so modri vašcanje a ne dolgo, kajti pri vsakdonjih malenkostnih dogodkih so pozabili kmalu Vrhnikovega strica in njegovega pogreba.

Tudi starka ni govorila več o njem; starala se je videzno od dneva do dneva. Postajala je bolj in bolj otožna, bolj in bolj tiha, dokler ni utihnila za vselej. —

Po dolgem, dolgem meglenem in deževnem času nastal je zopet krasen dan. Tako prijetno jesensko vreme je bilo, ko so jo nesli k večnemu počitku. Solnce je ogrevalo, kakor spomladí in zlatilo čino krsto v kateri so nesli starko. Povsodi je bilo prijetno. Še celo pogreb ni bil jednak drugim pogrebom. Tako veselo so kramljali otroci med seboj in menili se o starki. Hvalili so jo, kakor bi baš njim na ljubo umrla v teh lepih pozno jesenskih dnevih, da smejo i oni udeležiti se njenega pogreba, ter zopet se na planem radovati.

Položili so jo poleg Vrhnikovega strica. Ne vedé in nehoté bivata složno in mirno drug poleg drugega. — Česar ni združilo življenje — združila je smrt.

P e s e m .

Tajaj, tajaj, stajaj se
Cvetje ti ledeno,
Da bo čisto okence
Okence megleno.

Zgodaj v jutru ljubček moj
Sem pod okno pride
In če ne ugleda me
On takoj oddide.

Ah, in jaz bi rada mu
Nekaj naročila,
Predno bi od njega se
Danes poslovila.

Torej stajaj, stajaj se,
Cvetje ti ledeno,
Da bo čisto okence
Okence megleno.

Dolski.